

بررسی عوامل اجتماعی و فرهنگی مؤثر بر میزان گرایش به اینترنت در بین

دانشجویان دانشگاه پیام نور شهرستان شوش دانیال^۱

دکتر اسحق ارجمند سیاهپوش^۲

دکتر مهدی ادیبی سده^۳

مریم زالی کاهکش^۴

چکیده:

هدف اصلی این پژوهش حاضر بررسی عوامل اجتماعی و فرهنگی مؤثر بر میزان گرایش به اینترنت در بین دانشجویان است. جامعه مورد مطالعه دانشجویان دانشگاه پیام نور شوش دانیال بوده که در مقاطع کاردانی و کارشناسی و در گروه‌های تحصیلی علوم انسانی، علوم پایه و فنی و مهندسی مشغول به تحصیل بوده‌اند. بدین ترتیب سطح تحلیل، خرد است. با استفاده از فرمول کوکران تعداد ۳۰۰ نفر به عنوان حجم نمونه انتخاب شده است. روش نمونه‌گیری تصادفی سیستماتیک و نمونه‌گیری خوشه‌ای دو مرحله‌ای است. روش گردآوری اطلاعات به صورت پیمایشی و ابزار آن پرسشنامه است که با استفاده از نرم افزار spss تجزیه و تحلیل گردید. جهت بررسی رابطه معناداری بین متغیرها با توجه به سطح سنجش آن از آزمون‌های آماری مناسب و همچنین تحلیل رگرسیون چندمتغیره و تحلیل مسیر استفاده شده است. نتایج نشانگر آن است که متغیرهای میزان اعتماد در روابط خانوادگی، میزان ارتباطات دوستانه، میزان باورهای مذهبی و قومی و مقطع تحصیلی همبستگی و رابطه معناداری با میزان گرایش دانشجویان به اینترنت دارند. متغیرهای سن، جنسیت، رشته تحصیلی، پایگاه اجتماعی - اقتصادی و محل سکونت رابطه‌ای با میزان گرایش دانشجویان به اینترنت ندارند. نتایج تحلیل رگرسیونی نشان می‌دهد که مجموع متغیرهای مستقل ۶۲/۳ درصد از تغییرات میزان گرایش دانشجویان به اینترنت را تبیین می‌کنند. متغیرهای میزان اعتماد در روابط خانوادگی، جنسیت دانشجویان و طبقه اجتماعی به مراتب سهم بیشتری در پیشگویی متغیر میزان گرایش دانشجویان به اینترنت دارند.

کلید واژه: اعتماد در روابط خانوادگی، گرایش به اینترنت، ارتباطات دوستانه، باورهای مذهبی و قومی، طبقه اجتماعی.

۱- تاریخ وصول: ۹۰/۵/۲۰ تاریخ پذیرش: ۹۰/۱۰/۱۷

۲- استادیار گروه روان‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد اندیمشک، اندیمشک، ایران e.arjmand@yahoo.com

۳- دانشگاه اصفهان، گروه جامعه‌شناسی، اصفهان، ایران m.adibi@ltr.ui.ac.ir

۴- کارشناس ارشد جامعه‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد شوشتر، شوشتر، ایران

۱- مقدمه

در دهه‌های اخیر شاهد تغییرات و تحولات شگرف در عرصه فناوری رایانه‌ای و اطلاع‌رسانی هستیم که تأثیرات فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی مهمی را در جوامع به جا می‌گذارد. انفجار اطلاعاتی و انقلاب رایانه‌ای و مسأله جهانی شدن از جمله مهمترین تحولات و چالش‌برانگیزترین محورهای است که جامعه بشری با آن روبرو است. اینترنت یکی از محصولات انقلاب رایانه‌ای است که گستره وسیعی از امکانات و کاربردهای زیادی برای کاربر فراهم می‌سازد. برخی از این کارکردها عبارتند از شبکه گسترده جهانی، موتور جستجوی پایگاه‌های اطلاعاتی و تسهیل جستجوی مطالب، گروه‌های خبری، اتاق‌های گپ و بازی‌های دو سویه، دسترسی به کتابخانه‌های بین‌المللی، برنامه‌ریزی برای تعطیلات و انجام قراردادهای تجاری و تبلیغاتی در سطح وسیع. با وجود این کارکردها، اینترنت به خودی خود ابزاری بی‌طرف و خنثی است. اما اینکه اکنون مردم چگونه از آن استفاده می‌کنند، تعیین‌کننده است. اگر استفاده مناسب و مثبت باشد، در جهت توسعه تکنولوژیک جامعه حرکت خواهد کرد، وگرنه مشکلات عمده‌ای را برای جامعه و افراد آن بوجود می‌آورد. شبکه جهانی اینترنت، یکی از مهمترین نوآوری‌هایی است که بعضی از نظریه‌پردازان برای تأکید بر اهمیت آن، تأثیرات این بزرگراه عظیم اطلاعاتی را مشابه با تأثیرات اختراع چاپ بر زندگی انسان‌ها ذکر کرده‌اند (محسنی، ۱۳۸۰، ۲۰).

شبکه جهانی اینترنت یک شبکه اطلاع‌رسانی سریع با منابع بی‌شمار است که استفاده نادرست و بیش از حد آن در بین برخی افراد و غرق شدن در دنیای رایانه و جدا شدن از دنیای واقعی، فواید اینترنت را به آسیب تبدیل می‌کند.

استفاده نادرست از این ابزار در میان کاربران، در جوامع پیشرفته چنان گسترش یافته که از آن به عنوان یک بیماری و اعتیاد مدرن نام می‌برند و محصول عصر ارتباطات و انقلاب رایانه‌ای است. وابستگی به اینترنت و استفاده اعتیادی از آن موجب اختلال و بی‌نظمی در سطح زندگی و جامعه می‌شود، از جمله مهمترین بخش‌هایی که از این مسأله آسیب می‌بینند شامل خود فرد، نهاد خانواده و نهاد آموزش می‌شود.

تحقیقات نیز نشان می‌دهد یکی از آثار وابستگی به اینترنت این است که افراد وابسته زمان کمتری را با خانواده خود می‌گذرانند. علائم آن بی‌وفایی مجازی، گوشه‌گیری، اختلال در الگوی خواب، احساس نیاز به تنها بودن و فراموش کردن مسئولیت‌های خانوادگی هستند. بردی (۱۹۹۶) در تحقیقاتش به این نتیجه رسید که استفاده بیش از حد تا دیروقت از خطوط اینترنت دانشگاه، دانشجویان را با خطرات استفاده نامناسب از اینترنت و مشکلات تحصیلی و عدم مشارکت در برنامه‌های درسی مواجه ساخته است. تحقیقات متعددی در کشورهای پیشرفته در زمینه استفاده از اینترنت انجام گرفته، ولی با

وجود این متفکران غربی که معتقدند با توجه به پیچیدگی و معماگونگی این مسأله و معضل اجتماعی، تحقیقات محدود می‌باشد و هنوز جای تحقیقات زیادی می‌طلبد.

از اوایل دهه ۹۰ میلادی، پژوهش‌ها و بررسی‌های بسیاری در زمینه روان‌شناسی و جامعه‌شناسی اینترنت و تأثیر آن بر سلامت و رفتار انسان انجام پذیرفته است. امروزه موضوع اینترنت، مسأله مهمی برای بیشتر کشورها، به ویژه کشورهای در حال توسعه و از جمله کشورهای اسلامی است. آگاهی از پیامدهای اینترنت و در کنار آن، در نظر گرفتن راهبردهای مناسب برای استفاده درست و پیشگیری یا کاهش پی‌آمدهای احتمالی منفی آن، اهمیت اساسی دارد.

تکنولوژی‌های ارتباطی از همان آغاز، تغییرات بسیاری را در زندگی اجتماعی انسان‌ها باعث شده است. آغاز ورود این تکنولوژی‌ها که با اختراع تلگراف و تلفن همراه بود بسیاری از مشکلات ارتباطی انسان‌ها را برطرف ساخت، دیگر به پیمودن مسافت‌های طولانی برای رساندن پیام‌های ارتباطی نیاز نبود، اما این تنها آغاز راه بود، اختراع رادیو و تلویزیون نوعی دیگر از این تکنولوژی‌ها بود که به راحت‌تر شدن ارتباط‌ها انجامید. دیگر لزوماً اخبار از طریق تلگراف، تلفن و مطبوعات در اختیار افراد قرار نمی‌گرفت و پیام‌ها از طریق رادیو و تلویزیون و همراه با تصویر وقایع ارسال می‌شد. مخاطبان با کمی تأخیر از تمامی حوادث داخلی و خارجی باخبر می‌شدند. اما این رسانه‌ها علی‌رغم تمام مزیت‌هایشان هنوز نتوانسته بود به میل انسان‌ها برای سرعت و تسلط بر مکان‌ها پایان دهد.

از این افراد، یک سوم آنها می‌گویند که اینترنت نقش اصلی را در زندگی دارد و جستجوی اطلاعات از فعالیت‌های اصلی آنها می‌باشد، ۶۶ درصد آنها ابراز داشته‌اند که اگر اینترنت از زندگی روزمره آنها حذف شود، بسیاری از فعالیت‌های آنها تحت تأثیر قرار خواهد گرفت، ۵۳ درصد مدعی‌اند که آنها بیشتر فعالیت‌های خود را به این دلیل انجام می‌دهند که می‌توانند آنها را از طریق اینترنت انجام بدهند، ۸۰ درصد به دنبال پاسخی برای سؤال‌های خود در اینترنت می‌باشند (فالوز، ۲۰۰۴). مردم بسیاری از فعالیت‌های اطلاع‌یابی و جستجوی اطلاعات و فعالیت‌های روزمره خود را در آمریکا به صورت اینترنتی انجام می‌دهند. این امر تنها به آمریکا محدود نمی‌شود بلکه در تمام دنیا و یا حداقل در کشورهای پیشرفته و در حال توسعه روند مشابهی دیده می‌شود که باعث تغییرات زیادی در نوع ارتباطات شده است. امروزه دانشجویان از شبکه اینترنت به عنوان پایگاه اطلاع‌رسانی، به طرق مختلف از قبیل دست‌یابی به منابع اطلاعات و یافته‌های علمی و پژوهشی یا نشر آثار علمی خود؛ برای کسب خبر و برای برقراری ارتباط دوستانه و شرکت در گروه‌های خبری نیز استفاده می‌کنند (گدازگرو و همکاران، ۱۳۸۳، ۱۸۵).

۲- بیان مسأله

رسانه‌های نوین اطلاعاتی و در رأس آن اینترنت، موجب نوسازی فرآیندهای اجتماعی است. این تکنولوژی تمام جنبه‌های زندگی مردم را تحت‌الشعاع قرار داده‌است (جهانگرد، ۱۳۸۴، ۳). بیل‌گیتس معتقد است تحت تأثیر فضاهای مجازی جدید که در آن تلویزیون‌ها و کامپیوترها به یک شبکه جهانی هوشمند جهانی مرتبط هستند عناصر رفتاری انسان‌ها شکل خواهند گرفت و این شبکه‌ها ستون فقرات ساختار اجتماعی ما را تشکیل می‌دهند. فرهنگ مجاز واقعی تا حد واقعیت مجازی مورد قبول واقع می‌شود که استفاده مناسب از آن برای بالابردن سطح دانشمان نیروی نهفته زیادی دارد. استفاده نادرست ممکن است زیان‌های زیادی به همراه داشته باشد (همان، ۹). خصوصاً برای نسلی که در مقایسه با نسل قبل، با محرک‌های فراوانی مواجه‌است (عطاران، ۱۳۸۳، ۱۹۸).

اینترنت، این فناوری جدید، جایی بین دو سوی قطب جبرگرایی فنی و سازه‌ی اجتماعی قرار دارد و در انواع فعالیت‌های آدمی رخنه کرده‌است (پاترشیا، ۱۳۸۲، ۴۰۳). شکل و شرایط کنش اجتماعی و تجربه انسانی را در سرتاسر جهان تعیین می‌کند (کاستلز، ۱۳۸۵، ۱۳). ایران از جوان‌ترین کشورهای دنیاست. شناخت مقوله جوانی بیش از پیش با تأثیرات تکنولوژیکی عصر جدید به‌ویژه با راه‌اندازی شبکه جهانی اینترنت آمیخته است، جوانان خود عاملین فعال و دخالت‌گر در محیط پیرامون خود هستند. آنان از شرایط پیرامون خود تفسیری دارند و بر مبنای دریافت و تفسیر خود کنش‌هایشان را شکل می‌دهند. هیچکس بیش از خود آنها از معنای کنش و رمز و رموز آنها آگاه نیست. جوانان ممکن است این سؤال را بپرسند که تکنولوژی ارتباطاتی چه نقشی را در زندگی آنان بازی می‌کند؟ به‌ویژه اینترنت که جوانان را قادر به اتصال محلی، ملی و هم‌مینظور جهانی به طریق راه‌های ناموازی می‌سازد. از سوی دیگر معمولاً جوانان تکنولوژی‌های جدید را قبول می‌کنند.

تکنولوژی‌های جدید در حالیکه موجب فراهم‌آمدن افزایش آگاهی‌های جامعه شده در داخل این محیط‌های ارتباطی، کنش اجتماعی معاصر مثل یک شبکه در حال گسترش با پوشش جهانی شرح داده می‌شود لذا با توجه به امروز تحول و اثرات آن بر کنش جوانان به‌ویژه جوانان دانشگاهی مسأله مهمی است که باید کارشناسانه بررسی و فواید و تبعات منفی آن در آینده دور و نزدیک مورد توجه قرار گیرد. اکنون به دنبال یافتن پاسخ این سؤال که آیا فرآیند شناخت برای کنشگران اجتماعی در هر دو فضای مجازی و واقعی مشابه و یکسان رخ می‌دهد و آیا فضای مجازی را می‌توان جایگزین فضای واقعی دانست. همچنین به این نتیجه رسید که افراد با موقعیت اقتصادی و اجتماعی بالا و نیز افراد با تحصیلات بالاتر بیشتر در معرض این اختلال قرار دارند.

کریستوفر ساندرز براساس یک پژوهش با عنوان نقش استفاده از اینترنت در افسردگی و انزوای اجتماعی نوجوانان نشان می‌دهد که استفاده زیاد از اینترنت با پیوند ضعیف اجتماعی مرتبط است این

نتایج جهت‌گیری خاصی را نشان نمی‌دهند. تعاملات سن و استفاده از اینترنت بیانگر تأثیرات مثبت متفاوتی برای نوجوانان و بزرگسالان است. نتایج نشان می‌دهد که استفاده از اینترنت بر نوجوانان بیشتر از طریق تأثیر بر کیفیت تعاملات آنان با وابستگی‌های نزدیک محلی خانواده و دوستان نزدیکی که حمایت اجتماعی را فراهم می‌کنند تأثیر می‌گذارد در حالی که بر بزرگسالان بیشتر از طریق تعاملات محلی و دور با همکاران، دوستان و خویشاوندان اثر می‌گذارد.

جان تیلورگاتر (۱۹۹۹) درباره وسعت دنیای مجازی می‌گوید: تلویزیون و رسانه‌ها فرصت تجربه دنیای حقیقی و آشناسدن با واقعیت‌های جذاب و نشاط‌آور و حتی مخاطره‌انگیز را از کودکان سلب و آنها را بی‌حوصله و حسود بار می‌آورد. گاتر معتقد است کودک را با دنیای واقعی آشنا، کنیم طبیعت مابقی کارها را انجام می‌دهد. فرهنگ رسانه‌ای با برتری رسانه اینترنت فراگیرترین و مسلط‌ترین فرهنگ تأثیرگذار در جامعه است (معینی، ۱۳۸۴، ۱۸). با رشد شتابان تکنولوژی ارتباطات، دو روند بزرگ و اثرگذار و متعامل جهانی شدن و مجازی شدن و انتقال زندگی انسان‌ها به فضاهای سایبر، مجازی شدن به عامل اصلی تغییر الگوهای فکری و رفتاری بخش عظیمی از انسان‌ها به‌ویژه جوانان می‌باشد (اوحدی، ۱۳۸۰، ۹) که زمینه به‌کارگیری این ابزار ارتباطی و گسترش شبکه‌ای از این دست در کشورهای در حال توسعه از جمله در کشورمان ایران گریزناپذیر است (معینی، ۱۳۸۴، ۱۸). با توجه به جمعیت جوان کشور و گسترش روزافزون کاربران اینترنت در ایران و از سوی دیگر مرکز ثقل این تأثیر نیز روی نسل در حال رشد جوانان است که با ارتباطات اینترنتی و ورود به شاهراه‌های اطلاعاتی در فضاهای مجازی، طیف وسیعی از کاربران به خصوص جوانان تحصیل کرده را با هر نوع سلیقه‌ای تغذیه می‌کند. از این رو به تبع آفرینش انواع جدید کنش اجتماعی، اشکال تازه‌ای از عمل و شیوه‌های جدیدی از اعمال قدرت می‌آفرینند (اوحدی، ۱۳۸۰، ۹). بدین ترتیب تأثیرات متفاوت و جدی آن بر کنش‌های اجتماعی دانشجویان و تأمل در جنبه‌های مختلف دنیای مجازی که با سرعتی سرسام آور در ابعاد اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، سیاسی در دنیای واقعی نفوذ کرده و به‌طور لاینقطع در جریان تغییر، تکمیل و یا تخریب این ابعاد است.

در پاسخ به این سؤال که اینترنت واقعاً چه چیزی دارد که افرادی که از آن استفاده می‌کنند، به طور بالقوه دچار رفتارهای مخرب می‌شوند و این که چرا برخی مردم خودشان را در معرض خطر از دست دادن شغل، از هم‌گسیختگی روابط و یا زیان‌های مالی قرار می‌دهند، دیدگاه‌های مختلفی از زوایای گوناگون ایراد شده است. همچنین در بسیاری از موارد، نظریه‌های مطرح شده، از چارچوب یک علم خارج می‌شود و ترکیبی از مفاهیم چندین علم را در بر می‌گیرد. با توجه به اینکه اینترنت با وجود دارا بودن جنبه‌های مثبت، از قبیل جنبه‌های آموزشی، ارائه‌ی خدمات ارتباطی و غیره در صورت استفاده‌ی نادرست و کنترل نشده، ممکن است لطمات و صدمات جبران‌ناپذیری را به دنبال داشته باشد،

لازم است به منظور جلوگیری از وابستگی کاذب و نامعقول به اینترنت، به بررسی چگونگی وابستگی و عوارض و پیامدهای ناشی از این وابستگی پرداخته شود. در همین راستا، در پژوهش حاضر نیز سعی شده است برخی از عوامل مؤثر بر گرایش دانشجویان به اینترنت و پیامدهای ناشی از آن، مورد توجه و بررسی قرار گیرد.

با این اوصاف باید بیان نمود که چرا جوانان به سوی اینترنت و فضای مجازی آن می‌روند و تمایل به کنشی ارتباطی در آن دارند؟ عوامل فرهنگی و اجتماعی آن چیست؟ در این تحقیق محقق درصدد پاسخ به این سؤال است.

۳- پیشینه تحقیق

در ارتباط عوامل اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی با میزان گرایش به اینترنت مطالعاتی صورت گرفته است که در اینجا مواردی از تحقیقات انجام شده مطرح می‌گردد.

جلالی، آقابابایی و باقری (۱۳۸۷) نشان دادند که جوانان استان علاقه‌مند به استفاده از اینترنت با اهداف متفاوت می‌باشند و عوامل متفاوت ساختاری و غیر ساختاری بر گرایش آنان تأثیرگذار بوده است. شناخت این عوامل کمک می‌کند تا برنامه‌ریزی در استان بر اساس نیازهای جوانان به رسانه‌های جدید انجام پذیرد. نتایج تحقیق ساروخانی و بابایی فرد (۱۳۸۷) نشان می‌دهد که برای دانشجویان؛ خانواده، دین، ملیت، هویت و فرهنگ قومی، هویت و فرهنگ ملی و شخصیت‌ها و مفاخر ملی، جایگاه بسیار مهمی دارند. از نظر آنها، تعلق به قومیت و ملیت و جهانی‌شدن منافاتی با هم ندارند. آنها شدیداً مخالف طرد فرهنگ خودی و از خودبیگانگی فرهنگی هستند. بیشتر دانشجویان این عقیده را مطرح می‌کنند که نه تنها اینترنت باعث ایجاد اختلال در روابط اجتماعی‌شان نشده است، بلکه توانسته‌اند به طور چشمگیری از داده‌های گوناگون اینترنت در حوزه‌های علمی، اجتماعی و فرهنگی استفاده کنند.

افراد غالباً به جهانی‌شدن، هویت و فرهنگ جهانی گرایش دارند و تبادل بین فرهنگی و ارتباطات جهانی را لازمه پویایی و پیشرفت هر جامعه به شمار می‌آورند.

اعظم زاده (۱۳۸۵) نشان می‌دهد اینترنت و ماهواره به‌عنوان پدیده‌های جدید بیشترین تأثیر را بر جوانان دارند و جوانان از اینترنت و ماهواره علاوه بر سرگرمی برای کارهای تحقیقی هم استفاده می‌کنند. اینترنت و ماهواره تأثیر کمی بر بزرگسالان دارند و بزرگسالان کمتر از اینترنت استفاده می‌کنند. فیضی (۱۳۸۴). نتیجه نشان داد که ویژگی‌های شخصیتی افراد مستقیماً با اینترنت ارتباطی نداشته است؛ بلکه ویژگی‌های شخصیتی افراد سبک فراغتی آنان را تحت تأثیر قرار می‌دهد. سبک فراغتی والدین نیز با تقسیم به سبک‌های مستبدانه، آزادگذار و مقتدرانه استفاده از اینترنت مؤثر بوده است. ستارزاده (۱۳۸۶)

نشان می‌دهد که بین اعتماد به دوستان، عدم روابط خانوادگی، ارتباطات دوستانه و اعتیاد به اینترنت رابطه معناداری وجود دارد.

موحد محمدی و ایروانی (۱۳۸۱) در پژوهش خود دریافتند که میزان استفاده دانشجویان از شبکه اینترنت با میزان مهارت استفاده از رایانه، مقطع تحصیلی، دانشکده محل تحصیل، ساعات استفاده از رایانه، تعداد آثار علمی و وضعیت شغلی با احتمال بیش از ۹۹ درصد رابطه وجود دارد. همچنین میزان استفاده دانشجویان از شبکه اینترنت با میزان تسلط به زبان انگلیسی، رشته تحصیلی، میزان فعالیت پژوهشی، محل تولد و داشتن رایانه شخصی در سطح ۹۵ درصد رابطه معناداری وجود داشته است. خسروجردی و میرزایی (۱۳۸۸) در پژوهشی به این نتیجه رسیدند که اختلاف معناداری بین جنسیت و استفاده از اینترنت وجود ندارد. اما اختلاف معناداری را بر حسب مقطع تحصیلی کاربر و میزان اعتیاد اینترنتی بیان می‌کند. همچنین بین اندازه مؤسسه آموزشی و میزان اعتماد اینترنتی دانش‌آموزان تفاوت معناداری وجود دارد. محمدبیگی و دیگران (۱۳۸۸) نشان می‌دهد که وابستگی به اینترنت با تعداد واحدهای افتاده، تعداد واحدهای گذرانده، افت معدل کل در ترم‌های اخیر، ترم تحصیلی و مشروطی در طول دوره تحصیل ارتباط معناداری دارد. اما با رشته تحصیلی، مقطع تحصیلی و دانشکده محل تحصیل مرتبط نیست.

ساروخانی، توسلی و عربی نژاد (۱۳۸۷) نشان می‌دهد بین حوزه عمومی اینترنت و اشکال کنش اجتماعی از قبیل خدمات اجتماعی فرهنگی، وکالت و سازماندهی، تغییر و دگرگونی، تعلیم و تربیت اجتماعی، آگاهی از ارزش‌های مذهبی رابطه معنادار و همبستگی ضعیفی وجود دارد از این رو استنباط می‌شود که کنش‌های واقعی را در نهادهای واقعی که افراد رفتار خود را در درون آن بنا می‌کنند جستجو کرد. سلیمی و همکاران (۱۳۸۸) نشان دادند که ادراک حمایت اجتماعی به طور مستقیم پیش‌بینی‌کننده منفی ضعیفی برای استفاده از اینترنت است. همچنین احساس تنهایی خانوادگی و اجتماعی، نقش واسطه‌ای بین ادراک حمایت اجتماعی و میزان استفاده از اینترنت دارند. در مجموع یافته‌ها اهمیت نقش حمایت اجتماعی و احساس تنهایی را در میزان استفاده از اینترنت نشان داد.

کرات در تحقیق خود در سال ۱۹۹۹ بدین نتیجه رسید که نوجوانانی که از تماس‌های اجتماعی کناره‌گیری می‌کنند، از اینترنت به‌عنوان ابزاری برای فرار از واقعیت استفاده می‌کنند (لیم و همکاران، ۲۰۰۴). تحقیقات دیگر نیز نشان داده‌اند یکی از آثار وابستگی به اینترنت این است که افراد وابسته، زمان کمتری را با خانواده خود می‌گذرانند. از علائم این وابستگی، گوشه‌گیری، اختلال در الگوی خواب، احساس نیاز به تنها بودن و فراموش کردن مسؤولیت‌های خانوادگی است. از سوی دیگر باید به این امر اذعان داشت که همین عامل انزوای اجتماعی باعث تشدید اعتیاد اینترنتی در بین افراد می‌گردد.

بردی (۱۹۹۶) در تحقیقاتش به این نتیجه رسید که استفاده بیش از حد و تا دیر وقت از خطوط اینترنت دانشگاه، دانشجویان را با خطرات استفاده نامناسب از اینترنت و مشکلات تحصیلی و عدم-مشارکت در برنامه‌های درسی مواجه ساخته است. که به تدریج همین امر باعث تشدید اعتیاد اینترنتی بین این افراد می‌گردد. اورزاک طی مطالعه‌ای که به سال ۱۹۹۹ انجام داد، دریافت، افرادی که اعتیاد اینترنتی دارند، کسانی هستند که به سادگی خسته و ملول می‌شوند و تنها، کمرو، خجالتی، افسرده و دچار سایر انواع اعتیاد هستند (چبی و همکاران، ۲۰۰۰، ۱).

ست (۲۰۰۳) نیز در تحقیق خود اظهار می‌دارد که اعتیاد اینترنتی، انسان‌ها را به افرادی متروک و رهاشده تبدیل کرده و بر روابط اجتماعی آنان با دیگران تأثیر می‌گذارد. بهره‌وری و بازدهی کاری کسانی که استفاده بیش از حد از اینترنت می‌کنند پایین می‌آید، این افراد، با تأخیر به محل کار می‌آیند و دچار کم‌کاری می‌شوند. همچنین، افرادی که معتاد به گپ‌زدن اینترنتی می‌شوند، معمولاً بیش از حد درگیر روابط مجازی می‌شوند و احتمال اینکه به مسائل غیراخلاقی نیز آلوده گردند، بالا است. دوستی اینترنتی خیلی سریع اهمیت و جایگاه روابط خانوادگی و دوستان قدیمی را می‌گیرد. این اعتیاد در اکثر موارد منجر به شکست در ازدواج و بی‌ثباتی در روابط خانوادگی نیز می‌شود (فنیچل، ۲۰۰۳). براساس نتایج مطالعات وزارت آموزش و پرورش نیوزیلند، تقریباً تمامی مدارس ابتدایی (۹۶ درصد) و راهنمایی (۹۹ درصد) به اینترنت وصل هستند (Bullen and Harre, 2000, 8). از این رو بدیهی است که با توجه به افزایش گسترده کاربری اینترنت توسط نوجوانان و جوانان در مکان‌های مختلف، کنترل و نظارت بر آنان امری دشوار و گاه در برخی موارد غیرممکن می‌نماید.

یونگ (۱۹۹۶) در مطالعه‌ای که انجام داده، دریافت که ۸۰ درصد از پاسخگویان، کاربران وابسته اینترنت بودند که انگاره‌های رفتاری معتادانه قابل توجهی را از خود بروز دادند. وی خاطرنشان می‌سازد که وابستگی به اینترنت، گسست‌ها و انقطاع‌های شدیدی در زندگی تحصیلی، اجتماعی، مالی و شغلی مشارکت‌کنندگان ایجاد کرده است. به‌طوری که ۵۸ درصد از دانش‌آموزان و دانشجویان، کاهش چشمگیری در عادات مطالعه، افت نمرات درسی، غیبت در کلاس‌ها، مشروط شدن و مانند آن دارند. افزون بر این، کنترلی وجود ندارد که این افراد همیشه وقت خودشان را در فعالیت‌های علمی صرف کنند. ۴۳ درصد این شاگردان به‌خاطر دیرخوایی ناشی از استفاده از اینترنت، در مدرسه با عدم موفقیت روبرو شده‌اند (Duran, 2003: 3). اندرسون (۱۹۹۷) دریافت که یک سوم این دانشجویان در نتیجه استفاده مفرط از اینترنت، دچار مشکلات تحصیلی شده‌اند.

گریفلد (۱۹۹۸) معتقد است که فقدان کنترل بر رفتارها، تنها یکی از شاخص‌های توانمندی طبیعت روانگردان اینترنت است. سایر علائم نیز شامل تحریف وقت و زمان، تسریع دوستی و صمیمیت و کاهش حجب و حیاست. برای مثال، ۸۳ درصد از مشارکت‌کنندگانی که معیارهای اعتیاد به اینترنت را

داشتند، اذعان داشته‌اند، موقعی که از اینترنت استفاده می‌کنند، مرزها را زیر پا گذاشته و کنترلی بر آنها ندارند. این درحالی است که از میان افراد غیرمعتاد، تنها ۳۷ درصد به فقدان کنترل بر مرزها اشاره کرده‌اند (DeAngelis, 2000, 1-2). بولن و هری در مطالعه‌شان در سال ۲۰۰۰، به این نتیجه رسیدند که هرچه جوانان زمان بیشتری را با اینترنت سر کنند، در مقابل از میزان زمانی که صرف محیط اجتماعی واقعی‌شان خواهند کرد، کاسته خواهد شد. به‌علاوه آن که جوانان معتاد به اینترنت همانند سایر معتادان، دچار علائم و شاخصه‌های اعتیادی مشخص هستند. فعالیت‌های اعتیادآمیز مردان، عموماً بازی‌های پرخاشگرانه، سایت‌های هرزه‌نگاری و فعالیت‌های اعتیادآمیز زنان نیز عموماً تشکیل دوستی‌های حمایتگرانه، دوستیابی و یا گلایه از شوهران در اتاق‌های چت است (Bullen and Harre, 2000, 3-11). گروهول (۲۰۰۳) طی تحقیقاتی که درخصوص دلایل گرایش افراد به اینترنت و استفاده اعتیادآور آنها از اینترنت انجام داد، بدین نتیجه رسید که افرادی که وقت زیادی را صرف استفاده از کامپیوتر می‌کنند، کسانی هستند که در زندگی با مشکلاتی مواجهند. در واقع، این افراد چون رغبتی به برخورد با مشکلات زندگی ندارند و مایل نیستند حتی با آنها روبرو شوند، به فعالیت اعتیادآور در اینترنت می‌پردازند. به واقع، این گونه رفتارها، مشابه رفتار کسانی است که تلویزیون زیاد نگاه می‌کنند، یا کتاب زیاد می‌خوانند، و یا مرتب برای نوشیدن آب به بیرون از اتاق می‌روند (Duran, 2003, 1).

همان‌طور که اشاره شد تحقیقات مختلفی در زمینه اینترنت و عوامل مؤثر بر گرایش به اینترنت در داخل و خارج از کشور صورت گرفته‌است. هر یک از این تحقیقات درصدد تبیین عوامل مؤثر بر گرایش افراد به اینترنت و یا عوامل مؤثر بر استفاده زیاد و یا به عبارتی اعتیاد اینترنتی بوده‌اند. برخی از متغیرهای زمینه‌ای مانند محل سکونت، مقطع تحصیلی، سن، جنسیت و رشته تحصیلی در اکثر تحقیقات داخلی و خصوصاً کارهایی که دانشجویان انجام داده‌اند به چشم می‌خورد. در این پژوهش نیز این متغیرها مدنظر بوده‌اند تا مشاهده شود که در شهر شوش دانیال وضعیت رابطه این متغیرها و میزان گرایش به اینترنت به چه صورت بوده‌است. برخی از متغیرهایی که در این پژوهش مدنظر هستند در تحقیقات دیگر کمتر مورد توجه بوده‌اند که از اهم آنها می‌توان به پایگاه اقتصادی و اجتماعی، اعتماد در روابط خانوادگی، میزان ارتباطات دوستانه و باورهای مذهبی و قومی اشاره کرد.

در تحقیقات خارجی مورد بررسی نیز برخی از متغیرهای جالب توجه با میزان گرایش به اینترنت مطرح شده‌اند. در مجموع باید گفت که در تحقیقات خارجی نیز به رابطه استفاده از اینترنت و متغیرهای اعتماد در روابط خانوادگی، میزان ارتباطات دوستانه و باورهای مذهبی و قومی اشاره نشده‌است.

۴- مبانی و چارچوب نظری

در ارتباط با مبانی نظری پژوهش به نظریاتی از جمله تئوری کنترل اجتماعی هیرشی، نظریه-شناختی، رفتاری، نظریه گافمن و نظریه پیربوردیو اشاره شده‌است.

۵- نظریه کنترل اجتماعی تراویس هیرشی

براساس نظریه کنترل اجتماعی هیرشی، عاملی که باعث جلوگیری از رفتارهای انحرافی نوجوانان و جوانان می‌شود، «پیوند اجتماعی» است. به اعتقاد هیرشی، پیوندهای اجتماعی دارای چهار عنصر اصلی دلبستگی، تعهد، مشغولیت و اعتقاد است. ضعف هر یک از این چهار عنصر در فرد می‌تواند موجب بروز رفتارهای انحرافی او شود.

۵-۱- **دلبستگی:** کسانی که به دیگران دلبستگی و علاقه‌ای ندارند، نگران این نیستند که روابط اجتماعی خود را به خطر اندازند و به همین علت بیشتر احتمال دارد که مرتکب رفتار انحرافی شوند.

۵-۲- **تعهد:** هرچقدر میزان تعهد فرد نسبت به خانواده، شغل، دوستان و غیره کمتر باشد، احتمال ارتکاب رفتار انحرافی بیشتر خواهد بود.

۵-۳- **درگیری (مشغولیت):** کسانی که مشارکت مداوم در فعالیت‌های زندگی، کار، خانوادگی و غیره ندارند و بیکارند، فرصت بیشتری برای انحراف دارند.

۵-۴- **باور و اعتقاد:** اگر فردی اعتقاد قوی به ارزش‌ها و اصول اخلاقی یک گروه نداشته باشد یا به این ارزش‌ها وفادار نباشد، احتمال گرایش وی به رفتار انحرافی بیشتر خواهد بود (امیدوار و صارمی، ۱۳۸۱، ۵۶).

نظریه هیرشی می‌تواند قسمتی از علت‌های وابستگی به اینترنت را توضیح دهد. به عنوان مثال می‌توان خانواده‌ای را در نظر گرفت که به فرزندان خود توجه کافی ندارند یا زمان مشخصی را برای فرزندان خود اختصاص نمی‌دهند که در این حالت فرزندان می‌توانند برای پرکردن این خلأ ایجاد شده به اینترنت و رایانه روی آورند. افرادی که فرصت بیشتری داشته باشند بیشتر به سمت رفتار انحرافی کشیده می‌شوند، از این رو شاید بتوان گفت مجردها بیش از متأهل‌ها، جوانان بیش از بزرگسالان، و بیکارها بیش از شاغلان در معرض اعتیاد اینترنتی هستند. همچنین افرادی که روابط اجتماعی کمتری داشته باشند، منزوی‌تر باشند، صمیمت کمتری با دیگران داشته باشند، نیز ممکن است تلاش کنند با فضاهای مجازی این کمبودها را جبران نمایند.

۶- نظریه شناختی - رفتاری

گسترش اعتیاد به اینترنت با شرایط روان‌شناختی قبلی به وجود می‌آید. در اکثر مواقع، این آسیب‌شناسی شامل افسردگی، اضطراب اجتماعی و انواع روان‌پریشی‌ها است. وقتی فرد در معرض استفاده از اینترنت قرار می‌گیرد، فرآیند کاربرد مشکل‌زای اینترنت شروع می‌شود. این آسیب‌شناسی زمینه‌ای، نوعی آمادگی و تمایل است و موجب شروع استرس می‌شود. از دیدگاه رفتاری - شناختی، نشانه‌های اختلال شامل افکار وسواسی درباره اینترنت، کنترل تکانه ضعیف، ناتوانی در متوقف کردن

استفاده از اینترنت و مهمتر از همه، این باور که اینترنت تنها دوست فرد است. علاوه بر این، در موقعی که تماس برقرار نیست، به فکر اینترنت بودن، بار آینده تماس گرفتن را پیش‌بینی کردن و صرف مخارج زیاد درباره اینترنت و کارهای مربوط به آن نیز، نشانه‌های دیگر این اختلال هستند. مشکل عمده دیگر، جدا کردن فرد از دوستان خود به نفع دوستان اینترنتی است و در نهایت نوعی احساس گناه درباره استفاده از اینترنت و دروغ گفتن به دوستان درباره وقت صرف شده و سری نگه داشتن آن، نشانه‌های دیگر این اختلال هستند. این افراد درحالی که می‌دانند کارشان از نظر اجتماعی مورد پسند نیست، نمی‌توانند آن را متوقف کنند. چرا که خود به خود، به خود ارزشی کمتر و در نتیجه نشانه‌های بیشتر می‌انجامد (امیدوار و صارمی، ۱۳۸۱، ۵۲).

۷- ترکیب نظریه گافمن و بورديو: عرضه خود در میدان

تشابهات مفهومی نظریه عرضه خود در زندگی روزمره گافمن و نظریه عادت و میدان بورديو محقق را بر آن داشت که جهت تعیین چارچوب تئوریک از ادغام و ترکیب نظریات این محققین بهره گیرد. از این رو با نگاه به آرای گافمن می‌توان استدلال کرد که اینترنت چارچوب‌های تعاملی جدیدی را در برقراری ارتباطات بین فردی مهیا ساخته است که علی‌رغم محدودیت‌های ذاتی خود، فرصت‌های جدیدی را نیز برای نمایش شخصیت در اختیار کاربران قرار می‌دهد. توصیف مجازی که کاربران از ویژگی‌های رفتاری و شخصیتی خود در فضای چت روم به عمل می‌آورند را می‌توان با توجه به این گزاره‌ها تبیین کرد.

تلاش برای پیشدستی در گرفتن اطلاعات، شناسایی اولیه از مخاطب گفتگو، توصیف انتخابی و گاه مبالغه‌آمیز و یا نادرست از برخی ویژگی‌های رفتاری و شخصیتی و نشان دادن همدردی و همسویی برای جلب پشتیبانی و حمایت عاطفی مخاطب از جمله زمینه‌های نشان‌دهنده‌ی تدارکات و آمادگی‌های «پشت صحنه‌ای» افراد، برای نمایش «روی صحنه‌ای» خود هستند. ماهیت غیر رو در روی ارتباطات الکترونیکی اینترنتی همچنین می‌تواند انگیزه‌ی بیشتری را برای کاربران آن در بازی با هویت، رفتارهای آزمایشی و ارائه تصویری غیرواقعی فراهم سازد که خطر «شرمندگی» در آن کمتر است (ذکایی، ۱۳۸۳، ۶). گافمن بر این باور بود که افراد برای ابراز وجود در هرگونه زمینه‌ای از طرفندهایی که فراخور آن می‌پندارند سود می‌جویند (اوحدی، ۱۳۸۲، ۸۲). از طرف دیگر بورديو عنوان می‌نماید که «عادات» شیوه‌های عمل و زیستی است که فاعلان اجتماعی در جریان اجتماعی شدن کسب می‌کنند و از طریق تجربه‌ی عملی آموخته می‌شوند. براین اساس، باید گفت که میدان‌ها در حال تغییرند و رابطه‌ی بین عادت و میدان در معرض گسست است. ملزومات میدان ضرورتاً اشاره بر وجود عاداتی ندارند که بازیگران یک میدان مجهز به آن باشند. در این جا نیز امکان کنش و انتخاب وجود دارد. ارتباطات مجازی می‌تواند

زمینه‌ی شکل‌گیری عاداتی جدید را فراهم سازد که خود به کنش و انتخاب‌های متفاوتی منتهی می‌گردد. ظهور عادات جدید شرایط (عادات) قبلی را به چالش می‌کشد و در نتیجه آن جابجایی‌هایی صورت می‌گیرد. بدین ترتیب اگرچه اساس فرآیند بازآفرینی باقی می‌ماند، با این حال شیوه‌های متنوعی، مبنای مبارزه برای تعریف میدان و امکان عمل فرد را فراهم می‌سازند.

ویژگی‌های ارتباطات الکترونیکی حاکم در فضای چت‌روم‌ها شرایطی متفاوت از روابط حقیقی و رودررو را برای کاربران آن فراهم می‌کند. سرعت عمل، ناشناس ماندن، سیال بودن و ویژگی‌های دیگر می‌تواند فضای یکسان و مشابهی را فارغ از الزامات ساختی (جنسیتی، طبقاتی، قومی، نژادی و مکانی) فراهم سازد که مستعد تجارب متفاوتی برای کاربران آن است. تعاملات آزمایشی، کنجکاوانه و یا با نیت افزایش ظرفیت شناختی، کاربران اینترنتی را با ذهنیت و گرایش جدیدی تجهیز می‌کند که می‌تواند رفتار و تعاملات آنها در دنیای حقیقی را به چالش کشانده و تغییراتی را هرچند جزئی در میدان عمل اجتماعی آنها فراهم سازد (ذکایی، ۱۳۸۳، ۷).

۸- چارچوب نظری پژوهش

هدف از چارچوب نظری، ساختن مدلی است که بتوان فرضیات، مفاهیم و متغیرها را از آن استخراج نمود و در جامعه مورد مطالعه (دانشجویان دانشگاه پیام نور شوش دانیال) فرضیات را به بوته آزمون قرار داد. تنها پس از تأیید نهایی برخی از فرضیات و رسیدن به مرحله قانونمندی است که مدل نظری اصلاح و چارچوب نظری همراه با اصول مکتبی تبدیل به تئوری می‌شود.

در این پژوهش به نظریات افراد مختلفی اشاره گردید. هر یک از این نظریات از زوایای متفاوت در صدد سنجش و بررسی عوامل مؤثر بر گرایش به اینترنت و یا اعتیاد اینترنتی در جامعه هستند.

در رابطه با علت استفاده‌ی بیش از حد از اینترنت، که منجر به وابستگی زیاد یا اعتیاد اینترنتی می‌گردد، دیدگاه‌های گوناگونی وجود دارد که می‌توان با مطالعه و بررسی این دیدگاه‌ها، برخی از عوامل مهم و تأثیرگذار را مشخص نمود. سیگل و سنا در بررسی نظریه‌های مربوط به اعتیاد اینترنتی، به نظریه‌های کلان انحراف و کج‌رفتاری اجتماعی استناد کرده و این نظریه‌ها را به چهار دسته‌ی کلی تقسیم کرده‌اند که هر کدام از این دسته‌های کلی خود نظریه‌های مختلفی را در بر می‌گیرد. این چهار دسته کلی عبارتند از:

۸-۱- نظریه‌های فردی

۸-۲- نظریه‌های ساختار اجتماعی

۸-۳- نظریه‌های فرآیند اجتماعی

۸-۴- نظریه‌های واکنش اجتماعی

در نظریه‌های فردی، ریشه‌ی اختلال در خود فرد جست‌وجو می‌شود، یعنی ساخت زیست‌شناختی و ویژگی‌های روان‌شناختی شخص است که سازنده‌ی رفتار اوست. براساس این دیدگاه، شخصیت، شامل تمامی جنبه‌های رفتاری، هیجانی، شناختی، اخلاقی و حتی جنبه جسمانی، عصبی، هورمونی و بیوشیمیایی می‌شود که به‌وجودآورنده رفتار بهنجار یا نابهنجار است. براساس نظریه‌های ساختار اجتماعی، رفتار بزهکارانه، ناشی از سازگاری فرد با شرایط حاکم در محیط‌های طبقه پایین است. سیگل و سنا نظریه‌های ساختار اجتماعی را به سه دسته تقسیم کرده‌اند: ۱. نظریه درهم‌ریختگی اجتماعی ۲. نظریه‌های فشار ۳. نظریه‌ی خرده‌فرهنگ (فرهنگ منحرف). نظریه‌های فرآیند اجتماعی، نابهنجاری را ناشی از تعاملات انسان‌ها در زندگی اجتماعی روزمره می‌دانند (امیدوار و صارمی، ۱۳۸۱، ۳۸-۳۹).

در ادبیات جامعه‌شناختی سابقه بحث تغییرات اجتماعی ناشی از حوزه تکنولوژی به دورکیم باز می‌گردد. دورکیم رسانه‌های ارتباطی را عاملی برای تقویت انسجام اورگانیک می‌داند. از سوی دیگر مارکسیست‌ها بر موضوع بهره‌برداری از رسانه‌های ارتباطی برای افزایش کنترل نخبگان بر ثروت و تولید تأکید می‌کنند (بحث هژمونی فرهنگی و نظارت جامعه). برخی به نقش ارتباطات رسانه‌ها در کاهش محدودیت زمان و مکان و توسعه عقلانیت در جامعه توجه می‌کنند. عده‌ای بر این باورند که ویژگی‌های ساختاری انسان‌های جدید با توسعه اشکال جدید ارتباطات، موجب تغییرات اجتماعی گریزناپذیری می‌شوند. محققان حوزه تغییرات اجتماعی از دهه ۱۹۶۰ به بعد، تبدیل جامعه صنعتی به جامعه اطلاعاتی را موضوع کار خود قرار دادند. در همین راستا نظریه پردازان انتقادی موضوع تأثیر تغییرات تکنولوژی بر آزادی‌خواهی سیاسی و جامعه‌درونی را مطرح می‌کنند. بنابراین تفکر جامعه‌شناختی با تغییرات اجتماعی ناشی از تغییرات و توسعه تکنولوژی موضوع با سابقه‌ای است که ورود اینترنت، به‌عنوان یک توسعه فنی در این ادبیات، مسائل مختلفی را قابل طرح می‌سازد و هدف این پژوهش بررسی این مسائل است.

از نظر رویکرد مارکسیستی قدرت رسانه، برابری و نابرابری دسترسی به رسانه، موضوع قابل طرحی است و رویکرد اعتقاد سیاسی اطلاعات گرایش قوی در ادبیات مارکسیستی است که نمایندگان آن مانند برداک و بولدینگ تلاش کردند تا توسعه تکنولوژیک را در ارتباط با نظام اقتصاد سرمایه‌داری مطالعه کنند. اندرسون در همین سنت، مسأله نابرابری دسترسی به اینترنت را مطرح می‌کند. ویکسون میان دسترسی رسمی مؤثر و دسترسی رسمی تفاوت قائل است. دسترسی مؤثر زمانی است که افراد، مهارت استفاده از آن امکانات و فضای مجازی را دارا هستند، در حاکمی در دسترسی رسمی صرفاً امکان مرتبط شدن را بدون مهارت فراهم می‌آورد.

نکته تمرکز دیدگاه دورکیم، تأثیر اینترنت بر روابط اجتماعی است. در این راستا ادبیات تجربی مفصلی تولید شده که دو گرایش متفاوت فکری طرفدارانی را نیز داراست: یک دیدگاه آن است که اساساً

اینترنت تأثیر بسیار منفی بر روابط واقعی و سرمایه‌ای اجتماعی می‌گذارد. دیدگاه مقابل آن بر این باور است که تفاوتی میان فضای مجازی و روابط ناشی از فضای مجازی وجود ندارد.

تفاوت در تأثیر اینترنت و مقایسه با سایر رسانه‌ها در اثر بخشی روابط اجتماعی و سرمایه اجتماعی، نهضت ارتباطات از طریق کامپیوتر با ارتباطات چهره‌به‌چهره و غیره از مسائل مهم این رویکرد محسوب می‌شود. از طرفی دیدگاه نظریه‌پردازانی چون هابرماس به سطح عمل اینترنت می‌رسد. مسائلی چون تأثیر اینترنت بر جامعه‌مدنی، افزایش آگاهی‌های سیاسی و اجتماعی و حکمرانی الکترونیکی، مهم‌ترین مسائل مطرح در این دیدگاه است. همچنین بر اساس تئوری و رویکرد استفاده و خشنودی دلایل و انگیزه‌های جذب جوانان به اینترنت و رفتار آنها در فضای مجازی از زمینه‌های اصلی هستند. در این رویکرد مخاطب از رسانه‌ها برای ارضای نیازها و خواسته‌هایش استفاده می‌کند.

با توجه به پیشینه تحقیق و نظریات ارائه‌شده محقق سعی نموده تا با تلفیق آنها، چارچوب نظری خاصی را برای پژوهش حاضر در نظر بگیرد تا بتواند به تبیین موضوع مورد مطالعه و اخذ فرضیه‌های لازم از متن این مباحث نظری و تئوری بپردازد.

به‌طور خلاصه فرضیاتی مانند اعتماد در روابط خانوادگی، میزان ارتباطات دوستانه و باورهای مذهبی و رابطه آنها با میزان استفاده از اینترنت از تئوری کنترل اجتماعی تراویس هیرشی اخذ گردیده است. همچنین روابط اجتماعی و خانوادگی را می‌توان در تئوری ترکیبی گافمن و بورديو نیز مشاهده نمود. متغیرهای زمینه‌ای مانند محل سکونت، مقطع تحصیلی، سن، جنسیت و رشته تحصیلی در اکثر تحقیقات داخلی و خصوصاً کارهایی که دانشجویان انجام داده‌اند به چشم می‌خورد و لذا این فرضیات و متغیرها از پیشینه تحقیق و تحقیقات تجربی قبلی انتخاب شده‌اند.

با استفاده از ترکیب نظریه گافمن و بورديو می‌توان استدلال کرد که اینترنت چارچوب‌های تعاملی جدیدی را در برقراری ارتباطات بین‌فردی مهیا ساخته است که علی‌رغم محدودیت‌های ذاتی خود، فرصت‌های جدیدی را نیز برای نمایش شخصیت در اختیار کاربران قرار می‌دهد. تعاملات آزمایشی، کنجکاوانه و یا با نیت افزایش ظرفیت شناختی، کاربران اینترنتی را با ذهنیت و گرایش جدیدی تجهیز می‌کند که می‌تواند رفتار و تعاملات آنها در دنیای حقیقی را به چالش کشانده و تغییراتی را هرچند جزئی در میدان عمل اجتماعی آنها فراهم سازد.

۹- روش تحقیق

نوع روشی که در این تحقیق به‌کار رفته است روش پیمایشی می‌باشد. ابزار جمع‌آوری داده‌های مورد نیاز پرسشنامه می‌باشد که به صورت کتبی حضوری و از طریق پرسشگری انجام می‌شود. با توجه به این‌که در این پیمایش هدف، بررسی عوامل اجتماعی و فرهنگی مؤثر بر میزان گرایش به اینترنت در

بین دانشجویان دانشگاه پیام‌نور شهرستان شوش دانیال بوده لذا واحد تحلیل در این پژوهش، دانشجویان دانشگاه پیام‌نور بوده که در مقاطع تحصیلی دوره کاردانی و کارشناسی و در گروه‌های تحصیلی علوم-انسانی، علوم پایه و فنی و مهندسی مشغول به تحصیل بوده‌اند. بدین ترتیب سطح تحلیل در این پژوهش، خرد است. بر اساس آمار دانشگاه پیام‌نور شوش دانیال در سال تحصیلی جاری تعداد ۳۰۰۰ نفر دانشجوی وجود داشته که ۳۰۰ نفر (تعداد ۱۵۲ نفر زن و ۱۴۸ نفر مرد) به عنوان حجم نمونه بر اساس فرمول کوکران انتخاب شده‌اند.

روش نمونه‌گیری تصادفی به صورت تصادفی سیستماتیک می‌باشد. در نمونه جامعه آماری اول بر اساس نمونه‌گیری خوشه‌ای دو مرحله‌ای، نمونه‌ها از بین دانشجویان دختر و پسر دانشگاه پیام‌نور شهر شوش دانیال انتخاب گردید. بعد از مشخص شدن تعداد دانشجویان دختر و پسر دانشگاه و تعیین حجم نمونه، دانشجویان این شهر به سه گروه تحصیلی علوم انسانی، علوم پایه و فنی و مهندسی تقسیم‌بندی شد و با استفاده از نمونه‌گیری تصادفی سیستماتیک از هر گروه تحصیلی نمونه‌هایی انتخاب می‌شود.

$$n = \frac{Nt^2 pq}{(N-1)d^2 + t^2 p.q}$$

$$n = \frac{3000 \times (1/96)^2 (0/5)(0/5)}{(3000-1)(0/054)^2 + (1/96)^2 (0/5)(0/5)} = \frac{2881}{9/70} = 297$$

برای آزمون فرضیه‌های تحقیق از آزمون های **F** و **T** برای آزمون معنی‌دار بودن تفاوت بین گروه-های مورد مطالعه و همچنین ضرایب همبستگی پیرسون، کرامرز، اسپیرمن و کندال استفاده شده‌است. جهت بررسی رابطه معناداری بین متغیرها از تحلیل واریانس و رگرسیون چندمتغیره و در نهایت برای شناخت میزان تأثیر متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته از روش تحلیل مسیر استفاده شد. روش آماری که برای تجزیه تحلیل و آزمون فرضیات استفاده شده، نرم افزار **SPSS** می‌باشد. برای حصول اطمینان از اعتبار و روایی^۱، سؤالات پرسشنامه در یک مطالعه مقدماتی مورد آزمون قرار گرفت.

برای تعیین میزان روایی سؤالات پرسشنامه از آزمون آلفای کرونباخ استفاده شد. همچنین برای سنجش اعتبار سؤالات از اعتبار صوری استفاده شده‌است. به طوری که سؤالات توسط متخصصان مورد ارزیابی قرار می‌گیرند.

1-Validity

قابلیت اعتماد و پایایی (مقدار ضریب آلفای کرنباخ) به دست آمده در این تحقیق برای متغیرهای میزان گرایش به اینترنت در بین جوانان (۰/۷۳۴)، میزان اعتماد در روابط خانوادگی (۰/۹۴۲)، میزان ارتباطات دوستانه (۰/۹۵۱) و میزان باورهای مذهبی و قومی (۰/۷۵۱) می‌باشد.

جدول شماره ۱: تعداد گویه‌ها و آلفای کرنباخ متغیرهای مورد مطالعه

متغیرها	تعداد گویه‌ها	ضریب پایایی (آلفا کرنباخ)
باورهای مذهبی و قومی	۱۳	۰/۷۵۱
میزان ارتباطات دوستانه	۸	۰/۹۵۱
میزان اعتماد در روابط خانوادگی	۸	۰/۹۴۲
میزان گرایش به اینترنت	۹	۰/۷۳۴

۱۰- فرضیه‌های تحقیق

- بین رشته‌های تحصیلی دانشجویان با میزان گرایش به اینترنت رابطه وجود دارد.
- هر چه میزان اعتماد در روابط خانوادگی کمتر باشد، میزان گرایش به اینترنت بیشتر است.
- به نظر می‌رسد بین ارتباطات دوستانه با میزان گرایش به اینترنت رابطه وجود دارد.
- به نظر می‌رسد بین باورهای مذهبی و قومی با میزان گرایش به اینترنت رابطه وجود دارد.
- به نظر می‌رسد بین پایگاه اجتماعی اقتصادی با میزان گرایش به اینترنت رابطه وجود دارد.
- به نظر می‌رسد بین متغیرهای زمینه‌ای با میزان گرایش به اینترنت رابطه وجود دارد.

۱۱- تعاریف مفهومی و عملیاتی متغیرها

۱-۱۱- طبقه اقتصادی اجتماعی

موقعیت اجتماعی و اقتصادی فرد در جامعه است که برای سنجش آن از شاخص‌هایی چون درآمد، نوع شغل، مسکن، رسانه‌های جمعی، نوع پزشک و غیره استفاده می‌شود.

۲-۱۱- تعلقات مذهبی

وابستگی و تعلق خاطر نسبت به یک دین، مذهب یا مسلک خاص و همچنین، نگرش خاص نسبت به آداب و رسوم مذهبی، که در پژوهش فوق با پرسش‌هایی نظیر خود را فردی مذهبی می‌دانید؟ که با گویه‌هایی مانند خیلی زیاد، زیاد، متوسط، کم و خیلی کم سنجیده شده است.

۳-۱۱- ارتباطات دوستانه

داشتن تعاملات فردی و اجتماعی با گروه‌های هم سن و به منظور کسب حمایت‌های عاطفی و

اجتماعی که در پژوهش حاضر با پرسش‌هایی مانند کمک‌گرفتن از دوستان درباره مشکلات فردی و با گویه‌هایی مانند خیلی زیاد، زیاد، متوسط، کم و خیلی کم سنجیده شده‌است.

۱۱-۴- اعتماد در روابط خانوادگی

داشتن پیوندهای قوی و نزدیک عاطفی میان اعضای یک خانواده که در این پژوهش با پرسش‌هایی نظیر به اعضای خانواده خود اعتماد دارم و گویه‌هایی مانند خیلی زیاد، زیاد، متوسط، کم و خیلی کم سنجیده شده‌است.

۱۱-۵- اینترنت

در یک تعریف بسیار کلی می‌توان اینترنت را مخزنی از اطلاعات خوب و بد، زشت و زیبا، اخلاقی و غیراخلاقی دانست. در این پژوهش با پرسش‌هایی مانند هر روز اینترنت کار می‌کنم و استفاده از اتاق‌های چت که با گویه‌هایی خیلی زیاد، زیاد، متوسط، کم و خیلی کم بررسی شده‌است.

۱۲- یافته‌های پژوهش

جدول زیر به توزیع فراوانی نسبی شاخص میزان گرایش به اینترنت دانشجویان با استفاده از ۹ گویه می‌پردازد. اکثریت دانشجویان (۷۳ درصد) در حد زیاد و یا خیلی زیادی هر روز اینترنت کار می‌کنند. اکثریت دانشجویان (۷۳ درصد) در حد زیاد و یا خیلی زیادی به استفاده از اتاق‌های چت گرایش دارند.

جدول شماره ۲: توزیع پاسخگویان بر حسب میزان گرایش به اینترنت

ردیف	گویه های میزان گرایش به اینترنت	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم
۱	هر روز اینترنت کار می‌کنم	۵۳/۳	۲۰/۰	۷/۳	۱۰/۷	۸/۷
۲	استفاده از اتاق‌های چت	۴۷/۳	۲۵/۳	۲/۳	۱۲/۳	۱۲/۷
۳	خرید به صورت آنلاین	۰/۳	۰/۳	۷/۸	۲۹/۳	۶۲/۳
۴	استفاده از نامه الکترونیکی	۱۷/۰	۱۷/۳	۳۲/۷	۱۷/۰	۱۶/۰
۵	دانلود فیلم و برنامه‌های کامپیوتری	۱۴/۷	۱۱/۰	۱۷/۶	۳۱/۰	۲۵/۷
۶	جستجوی مقالات علمی و تخصصی	۰/۳	۵/۷	۱۹/۷	۲۷/۳	۴۷/۰
۷	بازهای کامپیوتری	۲۳/۰	۲۲/۳	۷/۴	۲۹/۳	۱۸/۰
۸	گروه‌های خبری، روزنامه‌ها و مطبوعات	۱۵/۰	۱۲/۳	۲۱/۰	۲۸/۳	۲۳/۴
۹	دوست‌یابی	۶۲/۰	۱۳/۳	۲/۷	۱۱/۰	۱۱/۰

حدود ۹۲ درصد در حد کمی خرید اینترنتی به صورت آنلاین دارند. تنها ۶ درصد دانشجویان به جستجوی مقالات علمی و تخصصی در اینترنت روی آورده‌اند. ۷۴ درصد در حد کم و یا پایینی به

جستجوی مقالات علمی و تخصصی علاقه نشان داده‌اند. از بین دانشجویان ۷۵ درصد در اینترنت اکثراً به انجام دوست‌یابی می‌پردازند.

۱۳- آزمون فرضیات

۱۳-۱- فرضیه اول: بین رشته تحصیلی دانشجویان با میزان گرایش به اینترنت رابطه وجود دارد. متغیر مستقل رشته تحصیلی دانشجویان (علوم انسانی، علوم پایه و فنی- مهندسی) بوده که سطح سنجش اسمی است.

آنالیز واریانس نشان می‌دهد که مقدار آزمون F برابر با ۱/۵۶۴ بوده و سطح معناداری آن ۰/۲۱۱ می‌باشد. این امر نشانگر آن است که بین میانگین میزان گرایش به اینترنت در بین دانشجویان رشته‌های تحصیلی مختلف تفاوت معناداری وجود ندارد و میزان گرایش آنها به اینترنت تقریباً یکسان و مشابه است.

۱۳-۲- فرضیه دوم: بین اعتماد در روابط خانوادگی با میزان گرایش به اینترنت رابطه وجود دارد. نمره حداقل و حداکثر میزان اعتماد در روابط خانوادگی به ترتیب برابر با ۱۱ و ۴۰ و میانگین آن ۲۹/۰۹ بوده و نمره حداقل و حداکثر میزان گرایش به اینترنت در بین دانشجویان برابر ۱۸ و ۴۲ و میانگین آن ۲۷/۵۴ است. ضریب همبستگی پیرسون بین دو متغیر ۰/۷۴۷- و سطح معناداری آن صفر می‌باشد. لذا رابطه معناداری بین دو متغیر وجود دارد. با افزایش میزان اعتماد در روابط خانوادگی از میزان گرایش به اینترنت کاسته می‌شود و برعکس با کاهش میزان اعتماد در روابط خانوادگی به میزان گرایش به اینترنت افزوده می‌شود.

۱۳-۳- فرضیه سوم: بین میزان ارتباطات دوستانه با میزان گرایش به اینترنت رابطه وجود دارد. با توجه به سطح سنجش دو متغیر از ضریب همبستگی پیرسون جهت سنجش رابطه یا عدم رابطه بین آنها استفاده شده است. نمره حداقل و حداکثر میزان ارتباطات دوستانه به ترتیب برابر با ۱۰ و ۴۰ و میانگین آن ۳۱/۴۳ بوده و نمره حداقل و حداکثر میزان گرایش به اینترنت در بین دانشجویان برابر ۱۸ و ۴۲ و میانگین آن ۲۷/۵۴ است. مقدار ضریب همبستگی پیرسون برابر با ۰/۷۴۷- و سطح معناداری آن صفر است. لذا رابطه معناداری بین دو متغیر وجود دارد. با افزایش میزان ارتباطات دوستانه از میزان گرایش به اینترنت کاسته می‌شود و برعکس با کاهش میزان ارتباطات دوستانه به میزان گرایش به اینترنت افزوده می‌شود.

۱۳-۴- فرضیه چهارم: بین باورهای مذهبی و قومی با میزان گرایش به اینترنت رابطه وجود دارد. مقدار ضریب همبستگی پیرسون برابر با $0/۳۶۵-$ و سطح معناداری آن صفر است. لذا رابطه معناداری بین دو متغیر وجود دارد. با افزایش میزان باورهای قومی و مذهبی از میزان گرایش به اینترنت در بین دانشجویان کاسته می‌شود و برعکس با کاهش میزان باورهای قومی و مذهبی به میزان گرایش به اینترنت در بین دانشجویان افزوده می‌شود. بنابراین بین دو متغیر میزان ارتباطات دوستانه با میزان گرایش به اینترنت رابطه منفی و معناداری مشاهده شده است.

۱۳-۵- فرضیه پنجم: بین پایگاه اجتماعی-اقتصادی با میزان گرایش به اینترنت رابطه وجود دارد. سطح سنجش دو متغیر پایگاه اجتماعی-اقتصادی و میزان گرایش به اینترنت به ترتیب رتبه‌ای و فاصله‌ای است. لذا از ضریب همبستگی اسپیرمن جهت سنجش رابطه بین دو متغیر استفاده شد. چون سطح معناداری بیشتر از $0/۰۵$ خطاست، بین دو متغیر پایگاه اجتماعی-اقتصادی و میزان گرایش به اینترنت در بین دانشجویان دانشگاه پیام‌نور شوش دانیال رابطه و همبستگی وجود ندارد.

۱۳-۶- فرضیه ششم: بین متغیرهای زمینه‌ای دانشجویان با میزان گرایش به اینترنت رابطه وجود دارد. در این تحقیق متغیرهای جنسیت، سن، مقطع تحصیلی دانشجویان و محل سکونت به‌عنوان متغیرهای زمینه‌ای در نظر گرفته شده‌اند.

بین جنسیت و میزان گرایش به اینترنت اختلاف و تفاوت معناداری مشاهده نمی‌شود. این اختلاف ناچیز بین نمره گرایش به اینترنت (تقریباً $1/۵$ نمره) بر اساس تصادف بوده است.

میزان گرایش به اینترنت در بین دانشجویان مقطع کاردانی برابر با $۲۵/۹۷$ بوده و میزان گرایش به اینترنت در بین دانشجویان مقطع کارشناسی $۲۸/۱۶$ است. میزان گرایش به اینترنت در بین دانشجویان مقطع کارشناسی بالاتر از میزان گرایش به اینترنت در بین دانشجویان مقطع کاردانی است. مقدار آزمون تی استیودنت برابر با $۳/۱۰۴-$ و درجه آزادی آن ۱۷۲ می‌باشد.

با توجه به سطح معناداری آزمون ($0/۰۰۲$) می‌توان نتیجه گرفت که میانگین میزان گرایش به اینترنت در بین دانشجویان مقاطع کاردانی و کارشناسی با همدیگر متفاوت است.

مقدار ضریب همبستگی وی‌کرامرز بین مقطع تحصیلی و میزان گرایش به اینترنت برابر $0/۳۴۵$ بوده و سطح معناداری آن ($sig=0/۰۴۷$) می‌باشد. در نتیجه می‌توان گفت که بین این دو متغیر همبستگی نسبتاً متوسط و معناداری وجود دارد.

برای بررسی و مقایسه میانگین میزان گرایش به اینترنت در بین سه منطقه سکوتی مرکز استان، شهر غیر از مرکز استان و روستاها از آزمون آنالیز واریانس یک‌طرفه استفاده شد. نتایج آنالیز واریانس نشانگر آن است که بین میانگین میزان گرایش به اینترنت در بین دانشجویان ساکن در مناطق مختلف تفاوت معناداری وجود ندارد و میزان گرایش آنها به اینترنت تقریباً یکسان و مشابه (میزان گرایش به اینترنت در مرکز استان ۲۷/۱۵ و در شهر غیر از مرکز استان ۲۷/۵۶ و در روستاها ۲۹) است.

جدول شماره ۳: آزمون‌ها و ضرایب همبستگی بین متغیرهای مستقل میزان گرایش به اینترنت

متغیرهای مستقل	نوع آزمون	مقدار آزمون	سطح معناداری	نتیجه آزمون
رشته تحصیلی	آزمون F	۵۴/۸۴	۰/۱۲۷	تفاوت معناداری وجود ندارد.
اعتماد در روابط خانوادگی	همبستگی پیرسون	-۰/۷۴۷	۰/۰۰۰	همبستگی منفی و معکوس وجود دارد.
میزان ارتباطات دوستانه	همبستگی پیرسون	-۰/۷۱۶	۰/۰۰۰	همبستگی منفی و معکوس وجود دارد.
باورهای مذهبی و قومی	همبستگی پیرسون	-۰/۳۶۵	۰/۰۰۰	همبستگی منفی و معکوس وجود دارد.
پایگاه اجتماعی - اقتصادی	همبستگی اسپیرمن	۰/۰۹۹	۰/۰۸۹	همبستگی معناداری وجود ندارد.
جنسیت	آزمون T	-۰/۹۷۰	۰/۳۳۳	تفاوت معناداری وجود ندارد.
سن	همبستگی پیرسون	-۰/۰۲۴	۰/۶۷۷	همبستگی معناداری وجود ندارد.
مقطع تحصیلی	آزمون T	-۳/۱۰۴	۰/۰۰۲	تفاوت معناداری وجود دارد.
محل سکونت	آزمون F	۰/۱۵۴	۰/۸۵۷	تفاوت معناداری وجود ندارد.

نتایج تحلیل رگرسیون چندگانه بیانگر آن است که مقدار ضریب همبستگی چندگانه برابر با ۰/۷۸۹ بوده که نشان‌دهنده رابطه شدید و نسبتاً قوی بین میزان گرایش به اینترنت دانشجویان و متغیرهای مستقل است. مقدار ضریب تعیین برابر با ۰/۶۲۳ بوده و بیانگر این حقیقت است که ۶۲/۳ درصد میزان گرایش به اینترنت دانشجویان به این متغیرهای مستقل مربوط است و ۳۷/۷ درصد بقیه مربوط به عواملی است که در این تحقیق مورد بررسی قرار نگرفته‌اند. جدول تجزیه واریانس نیز معنی-دار بودن رگرسیون و رابطه خطی بین متغیرها را نشان داده که سطح معناداری آن را تأیید می‌کند و به-احتمال بیش از ۹۹ درصد اطمینان بین میزان گرایش به اینترنت دانشجویان و سایر متغیرهای مستقل اختلاف معناداری وجود دارد.

ضرایب رگرسیون نشان می‌دهد که متغیرهای میزان اعتماد در روابط خانوادگی، جنسیت دانشجویان و طبقه اجتماعی در سطح بیش از ۹۵ درصد معنی‌دار هستند. نقش متغیر میزان اعتماد در روابط خانوادگی ($\beta = -0/686$) بیشتر از نقش سایر متغیرها است. به ازای هر یک واحد تغییر در انحراف

معیار میزان اعتماد در روابط خانوادگی به اندازه ۰/۶۸۶ در انحراف معیار متغیر وابسته میزان گرایش به اینترنت تغییر ایجاد می‌شود. بزرگ بودن مقدار بتا نشان‌دهنده اهمیت نسبی و نقش آن در پیشگویی متغیر وابسته است. متغیرهای میزان اعتماد در روابط خانوادگی، جنسیت و طبقه اجتماعی به مراتب سهم بیشتری در پیشگویی میزان گرایش دانشجویان به اینترنت دارند.

جدول شماره ۴: ضرایب رگرسیونی

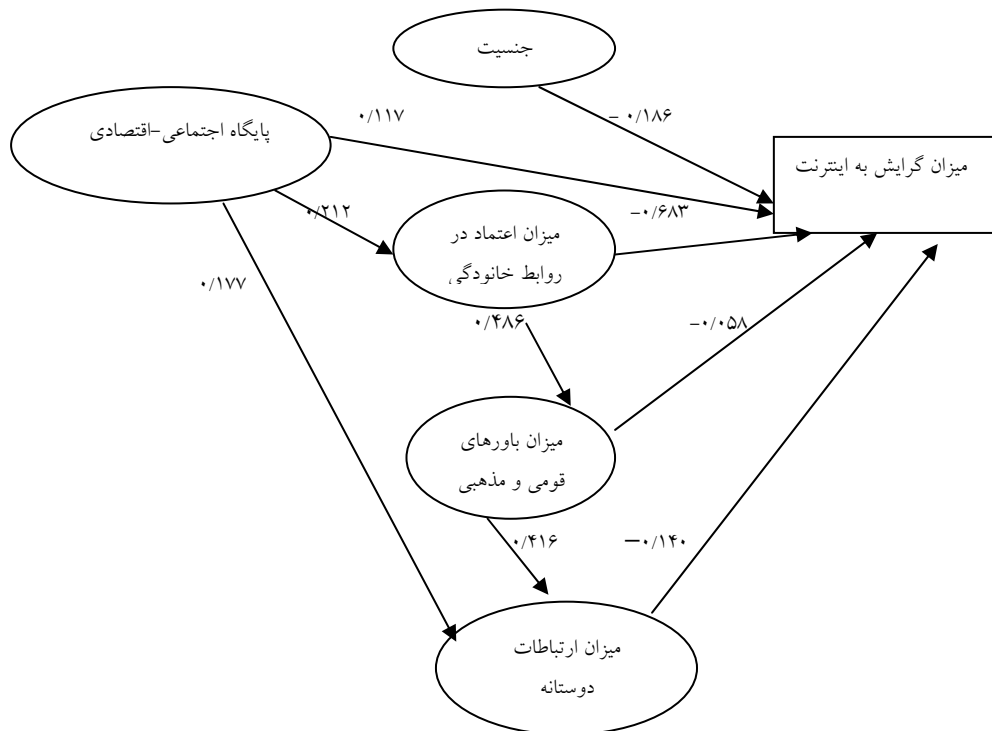
متغیرهای مستقل	ضریب رگرسیون	خطای استاندارد	وزن بتا	آزمون t	سطح معناداری
مقدار ثابت	۴۶/۳۲۲	۳/۵۱۵	---	۱۳/۱۷۹	۰/۰۰۰
باورهای مذهبی و قومی	-۰/۰۴۳	۰/۰۴۱	-۰/۰۵۰	-۱/۰۳۸	۰/۳۰۰
میزان ارتباطات دوستانه	-۰/۱۰۵	۰/۰۵۵	-۰/۱۴۶	-۱/۹۰۶	۰/۰۵۸
اعتماد در روابط خانوادگی	-۰/۵۳۲	۰/۰۶۵	-۰/۶۸۶	-۸/۱۵۸	۰/۰۰۰
جنسیت دانشجو	-۲/۱۵۲	۰/۵۳۱	-۰/۱۸۴	-۴/۰۵۳	۰/۰۰۰
سن	۰/۰۰۹	۰/۱۰۵	۰/۰۰۴	۰/۰۸۸	۰/۹۳۰
رشته تحصیلی	۰/۰۳۸	۰/۳۹۲	۰/۰۰۴	۰/۰۹۶	۰/۹۲۴
محل سکونت	-۰/۰۳۱	۰/۸۲۲	-۰/۰۰۲	-۰/۰۳۷	۰/۹۷۰
طبقه اجتماعی	۱/۱۲۷	۰/۴۲۷	۰/۱۱۹	۲/۶۳۸	۰/۰۰۹
		Sig= ۰/۰۰۰	F= ۱۵/۹۱۴	$R^2 = ۰/۵۰۷$	R= ۰/۷۰۱

مقدار سطح معناداری نشان می‌دهد اثرات متغیرهای مستقل میزان اعتماد در روابط خانوادگی، جنسیت دانشجو و طبقه اجتماعی معنادار شده و آنها تأثیر زیادی در پیشگویی میزان گرایش دانشجویان به اینترنت دارند.

بر اساس ضرایب بتا میزان تأثیر مستقیم کل متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته میزان گرایش به اینترنت در بین دانشجویان ۰/۹۲۶-، تأثیر غیرمستقیم برابر با ۰/۲۹۷- و مجموع تأثیرات مستقیم و تأثیر غیرمستقیم برابر با ۱/۲۲۳- می‌باشد. این متغیرهای مستقل در مجموع ۶۲ درصد از واریانس متغیر وابسته میزان گرایش به اینترنت در بین دانشجویان را تبیین می‌کنند.

اما در تحلیل مسیر آن‌چه که به عنوان اثر یا عوامل ناشناخته باقی می‌ماند، کمیت خطا نام دارد. این کمیت بیانگر میزان واریانس متغیری است که متغیرهای مستقل قبلی دیاگرام قادر به تبیین آن نبوده‌اند. با توجه به مقدار ضریب تعیین در تحلیل رگرسیونی ($R^2 = ۰/۶۲۳$) می‌توان ضریب خطا یا مقدار کمیت خطا را محاسبه نمود که برابر با ۰/۳۷۷ می‌باشد. بنابراین می‌توان گفت که مدل علی به دست آمده ۳۸ درصد از واریانس متغیر وابسته میزان گرایش به اینترنت را تبیین نمی‌کند.

نمودار شماره ۱: نمودار تحلیل مسیر میزان گرایش به اینترنت در بین دانشجویان

۱۴- بحث و نتیجه‌گیری

یکی از پدیده‌های انکارناپذیر در جهان و از جمله در کشور ما گسترش روزافزون کاربرد اینترنت است. نتایج مطالعات سازمان ملی جوانان نشان می‌دهد بیشترین تعداد کاربران اینترنتی را جوانان ۱۸ تا ۲۸ سال تشکیل می‌دهند و میزان استفاده از اینترنت طی سال‌های اخیر در میان جوانان رو به افزایش بوده است. جذابیت استفاده از اینترنت و کامپیوتر، نه به خاطر نو بودن آن بلکه به دلیل غرق شدن در دریایی از ارتباطات و اطلاعات است. در این بین کودکان، نوجوانان و جوانان بیش از هر رده سنی دیگری شیفته جست و جو و برقراری ارتباط با دنیای جدید هستند و تردیدی نیست که ذهن پویای آنها، مستعد گرایش به سوی ناشناخته‌هاست، ناشناخته‌هایی که گاه شناخت آنها به بهای نابودی و تباهی آنها است. اینترنت از همان روزهای نخست تولد به جاذبه‌ای ویژه برای کودکان، جوانان و نوجوانان و حتی بزرگسالان تبدیل شد.

برخی معتقدند که داشتن اوقات فراغت زیاد، مهمترین عامل گرایش ایرانی‌ها به اینترنت می‌باشد. اوقات فراغت در دوره مدرن، ناظر بر توسعه اختیار افراد در گزینش نحوه مصرف زمان ورای

محدودیت‌های طبقاتی، جنسی، سنی و اساساً حاصل تجدید سازمان اقتصادی و اجتماعی کار در جوامع انسانی است. میزان زمان فراغت افراد و همچنین فعالیت‌های فراغتی آنان متأثر از ویژگی‌هایی مانند پایگاه اقتصادی اجتماعی، جنس، شغل، سیکل زندگی و غیره متفاوت است. همین ویژگی در مورد استفاده از اینترنت نیز صادق است. به این معنی که استفاده از اینترنت، فعالیتی زمانمند و دارای کاربردهای مختلفی است. یافته‌های برخی تحقیقات نشان می‌دهد که میزان استفاده دانشجویان از شبکه اینترنت با میزان مهارت استفاده از رایانه، مقطع تحصیلی، دانشکده محل تحصیل، ساعات استفاده از رایانه، تعداد آثار علمی، وضعیت شغلی، میزان تسلط به زبان انگلیسی، رشته تحصیلی، میزان فعالیت پژوهشی، محل تولد و داشتن رایانه شخصی رابطه دارد.

بی‌شک، رشد روزافزون اینترنت فواید و اهمیت غیرقابل‌انکاری دارد، چندان که در دوران حاضر، نقش محوری اینترنت چنان اساسی است که بدون آن امکان برنامه‌ریزی، توسعه و بهره‌وری در زمینه‌های فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و علمی در جهان آینده امکان‌پذیر نخواهد بود. با وجود این، نباید از پیامدهای ناگوار و مخرب آن به‌ویژه در زمینه‌های اجتماعی و فرهنگی غافل ماند. نتایج این پژوهش با تحقیقات دیگران مقایسه شده است. نتایج این تحقیق با برخی مطالعات دیگر مانند یونگ (۱۹۹۸)، محمدبیگی و همکاران (۱۳۸۸) همخوانی دارد. بین رشته تحصیلی پاسخگویان و گرایش رابطه وجود ندارد. این نتیجه موافق با نتیجه‌ای است که در پژوهش جلالی، آقابابایی و باقری (۱۳۸۷) به‌دست آمد. بین میزان تحصیلات و گرایش رابطه‌ای وجود ندارد. یعنی پاسخگویان در تمامی سطوح تحصیلی راهنمایی، متوسطه و عالی گرایش تقریباً یکسانی در استفاده از وسایل ارتباطی نوین داشته‌اند. کار با اینترنت سطح دانش و معلومات و آگاهی‌ها کاربران را بالا می‌برد و حتی می‌تواند یک طبقه نخبه را در جامعه مجازی بوجود آورد و لذا افراد سطح تحصیل کرده تمایل و گرایش بیشتری در استفاده از اینترنت دارا هستند (یعقوبی، ۱۳۸۴). همچنین نتایج تحقیق در متغیرهای روابط خانوادگی، ارتباطات دوستانه با نتایج تحقیق ستارزاده (۱۳۸۶) همخوانی لازم را دارد.

۱۵- پیشنهادات و راهکارها

عوامل زیادی وجود دارند که میزان گرایش دانشجویان به اینترنت را تحت‌تأثیر قرار می‌دهند و پژوهش‌های زیادی در این زمینه انجام شده که ارائه آنها در اینجا ممکن نیست. در تحقیق حاضر مشخص شد که عواملی مانند میزان اعتماد در روابط خانوادگی، جنسیت دانشجویان و طبقه اجتماعی بیشترین تأثیر را بر میزان گرایش دانشجویان به اینترنت دارند. از نظر پاسخگویان بیشترین مورد استفاده دانشجویان در حال حاضر از خدمات اینترنتی به ترتیب عبارتند از: ارسال ایمیل، دانلود فیلم و موسیقی، فعالیت علمی، جستجوی وب، سرگرمی و خواندن اخبار

و در مقابل کمترین مورد استفاده: اتاق چت (درون مرزی)، اتاق چت (برون مرزی)، خرید و فروش و جستجوی کار است.

هرچند در برخی از تحقیقات دیگر عواملی که بیشترین نقش را در گرایش دانشجویان به اینترنت ایفا کرده‌اند به ترتیب شامل فعالیت علمی، جلب توجه دیگران، نیاز به پیشرفت در زمینه‌های مختلف علمی، اقتصادی و نیاز به کنجکاوی و ماجراجویی، اتاق گپ‌زنی، تخلیه فشارهای روانی، نیاز عاطفی و ارزشمند شدن اینترنت می‌شوند.

استفاده بیش از اندازه و غیرمعمول از اینترنت با یادگیری و پیشرفت تحصیلی رابطه معکوس دارد. با ملاحظه داده‌های مربوط به نوع و ابعاد استفاده از اینترنت و مقایسه میانگین گروه‌ها می‌توان گفت دانش‌آموزان به موازات افزایش بهره‌مندی از اینترنت برای انجام فعالیت‌های علمی و درسی، به تدریج نحوه استفاده خود از رایانه و اینترنت را به نفع فعالیت‌های درسی بهبود می‌بخشند.

به نظر می‌رسد کاهش زمان استفاده فراغتی و افزایش استفاده درسی و علمی از شبکه بیش از آن که به علاقه یا بی‌علاقگی افراد مرتبط باشد با جو و زمینه‌های فرهنگی و اجتماعی زندگی، نحوه و میزان حضور یادگیرندگان در شبکه و محتوا و کیفیت محیط یادگیری الکترونیکی (فضای مجازی) ارتباط دارد. پس به‌طور کلی در حال حاضر استفاده از اینترنت و یا گرایش زیاد آنها به آن موضوع بدی نیست اما نحوه استفاده و یا نوع بهره‌برداری از آن ممکن است جلب توجه بیشتری داشته باشد.

با توجه به یافته‌های این تحقیق می‌توان پیشنهادات زیر را مطرح کرد:

۱- جنسیت دانشجویان تأثیر زیادی بر میزان گرایش دانشجویان به اینترنت دارد و برای انجام فعالیت‌های اینترنتی مانند پست‌الکترونیک، تبادل مقاله‌های علمی، صفحه‌های خانگی درسی، اتصال به پایگاه‌های وب، آموزش الکترونیکی و غیره بایستی میزان دسترسی افراد دانشجو خصوصاً پسران به اینترنت بیشتر باشد.

۲- اکثریت دانشجویان (۷۳ درصد) در حد زیادی هر روز اینترنت کار می‌کنند که البته اکثریت دانشجویان (۷۳ درصد) در حد زیادی به‌استفاده از اتاق‌های چت گرایش دارند.

به‌نظر می‌رسد استفاده زیاد دانشجویان از اتاق‌های چت خیلی مطلوب نیست. چرا که بیشتر بایستی به جستجوی مقالات علمی و تخصصی و استفاده علمی از اینترنت پردازند تا استفاده از چت و اتاق‌های گپ.

۳- گروه‌های اجتماعی مختلف با انگیزه‌های متفاوت از اینترنت استفاده می‌کنند، اما این پدیده در بین دانشجویان از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است. دانشجویان علاوه بر انگیزه تفنن، سرگرمی و اشتیاق آشنایی با دنیای ناشناخته، به خاطر اهداف علمی- آموزشی و یافتن فرصت‌های تحصیلی و شغلی جزء کاربران اصلی اینترنت به‌شمار می‌روند.

با این وجود بر اساس نتایج تحقیق حاضر تنها ۶ درصد دانشجویان به جستجوی مقالات علمی و تخصصی در اینترنت روی آورده‌اند. ۷۴ درصد در حد کم و یا پایینی به جستجوی مقالات علمی و تخصصی علاقه نشان داده‌اند. بایستی دانشجویان را ترغیب و تشویق نمود تا بهره‌گیری علمی بیشتری از این امکانات داشته باشند.

۴- از بین دانشجویان ۷۵ درصد در اینترنت اکثراً به انجام دوست‌یابی می‌پردازند. این امر به‌نظر می‌رسد شایسته دانشجویان و افراد علمی یک جامعه نمی‌تواند باشد. استفاده بیش از اندازه و غیرمعمول از اینترنت با یادگیری و پیشرفت تحصیلی رابطه معکوس دارد.

بایستی دانشجویان به موازات افزایش بهره‌مندی از اینترنت برای انجام فعالیت‌های علمی و درسی، به تدریج نحوه استفاده خود از رایانه و اینترنت را به نفع فعالیت‌های درسی بهبود ببخشند.

۵- بین دو متغیر میزان اعتماد در روابط خانوادگی با میزان گرایش به اینترنت در بین دانشجویان رابطه منفی وجود دارد. پس اگر میزان اعتماد در روابط خانوادگی افزایش یابد، احتمال بالابردن میزان گرایش دانشجویان به اینترنت از بین می‌رود و یا حداقل خواهد شد.

۶- بین میزان ارتباطات دوستانه با میزان گرایش به اینترنت رابطه منفی وجود دارد. پس اگر میزان ارتباطات دوستانه در بین دانشجویان و خانواده‌های آنها افزایش یابد، احتمال افزایش میزان گرایش دانشجویان به اینترنت از بین می‌رود و یا به حداقل خواهد رسید.

۷- رابطه معنادار بین متغیر میزان باورهای قومی و مذهبی با میزان گرایش به اینترنت نسبتاً متوسط و منفی است. لذا با تقویت باورهای دینی و مذهبی از احتمال گرایش دانشجویان به اینترنت کاسته می‌شود.

۸- میانگین میزان گرایش به اینترنت در بین دانشجویان مقاطع کاردانی و کارشناسی با همدیگر متفاوت است.

میزان گرایش به اینترنت در بین دانشجویان مقطع کاردانی برابر با ۲۵/۹۷ بوده و میزان گرایش به اینترنت در بین دانشجویان مقطع کارشناسی ۲۸/۱۶ است.

میزان گرایش به اینترنت در بین دانشجویان مقطع کارشناسی بالاتر از میزان گرایش به اینترنت در بین دانشجویان مقطع کاردانی است. لذا بایستی توجه بیشتری به دانشجویان دو مقطع برای استفاده بیشتر و مطلوب‌تر در زمینه‌های علمی و تخصصی گردد.

فهرست منابع

۱. اعظم‌زاده، رضا، ۱۳۸۵، بررسی تأثیر اینترنت و ماهواره بر تفاوت‌های فرهنگی بین جوانان و بزرگسالان در شهر بهشهر، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی تهران مرکزی.

۲. امیدوار، احمد و صارمی، علی‌اکبر، ۱۳۸۱، اعتیاد به اینترنت، انتشارات تمرین، ۱، تهران.
۳. اوحدی، مسعود، ۱۳۸۰، نظریه اجتماعی رسانه‌ها، انتشارات سروش، تهران.
۴. پاتریشیا، ولیس، ۱۳۸۲، روان‌شناسی اینترنت، ترجمه فضل‌الله قنادی، انتشارات دانشگاه کمبریج، مؤسسه انتشاراتی ایران نو، تهران.
۵. جلالی، داریوش، عزیزالله، آقابابایی و سهیلا، باقری، ۱۳۸۷، مطالعه عوامل مؤثر بر استفاده جوانان از اینترنت، تحلیلی بر نتایج یک پیمایش در استان چهارمحال و بختیاری، نشریه جهانی رسانه‌ها، شماره ششم (پاییز ۱۳۸۷).
۶. جهانگرد، نصرالله، ۱۳۸۰، گزارش روند برگزاری اجلاس جهانی سران درباره جامعه اطلاعاتی ژنو، دبیرخانه شورای عالی اطلاع‌رسانی، تهران.
۷. خسروجردی، محمود و میرزایی، آیت‌الله، ۱۳۸۸، مطالعه متغیرهای جنس، مقطع تحصیلی و اندازه سازمان آموزشی، فصلنامه راهبرد، سال هجدهم، شماره ۵۳، صص ۲۲۵-۲۱۳.
۸. ذکایی، محمدسعید، ۱۳۸۳، جوانان و فراغت مجازی، فصلنامه مطالعات جوانان، شماره ۶.
۹. ساروخانی، باقر، توسلی، غلامعباس، سید عربی‌نژاد، عزیزه، ۱۳۸۷، تأثیر فضاهای مجازی بر کنش اجتماعی جوانان دانشجوی دختر با تأکید بر اینترنت، پژوهش‌نامه علوم اجتماعی گرمسار، سال دوم، شماره ۱، بهار ۱۳۸۷، صص ۱۵۲-۱۳۱.
۱۰. ساروخانی، باقر، بابایی‌فرد، اسداله، ۱۳۸۷، اینترنت، جهانی‌شدن و هویت فرهنگی دانشجویان دانشگاه تهران، فصلنامه علمی-پژوهشی مطالعات فرهنگی و ارتباطات، سال چهارم، شماره ۱۳، زمستان ۱۳۸۷، صص ۱۶۰-۱۴۵.
۱۱. ستارزاده، داوود، ۱۳۸۶، بررسی عوامل مؤثر بر اعتیاد جوانان به اینترنت و پیامدهای آن، فصلنامه تخصصی علوم اجتماعی دانشگاه آزاد خلیخال، سال سوم، شماره چهارم، پاییز ۱۳۸۶، صص ۱۴۲-۱۲.
۱۲. سلیمی و همکاران، ۱۳۸۸، پژوهشی با عنوان ارتباطات اینترنتی در زندگی: بررسی نقش ادراک حمایت اجتماعی و احساس تنهایی در استفاده از اینترنت، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی دانشگاه الزهراء، فصلنامه مطالعات روان‌شناختی، سال پنجم، شماره ۳ (پیاپی ۱۹)، صص ۱۰۳-۸۱.
۱۳. عطاران، محمد، ۱۳۸۳، جهانی‌شدن فناوری اطلاعات و تعلیم و تربیت آموزشی مدارس هوشمند، انتشارات مؤسسه توسعه فناوری تهران.

۱۴. فیضی، ایرج، ۱۳۸۴، بررسی اینترنت و سبک فراغتی نوجوانان، طرح پژوهشی مرکز افکارسنجی دانشجویان، ایسپا، ۱۳۸۴، تهران.
۱۵. گدازگر، حسین و همکاران، ۱۳۸۳، بررسی تأثیرات استفاده از اینترنت بر نسبی‌نگری و جهانی‌نگری دانشجویان دانشگاه تبریز، فصلنامه علوم اجتماعی دانشگاه فردوسی مشهد، شماره سوم، پاییز ۱۳۸۳، صفحات ۱۸۳ تا ۲۰۳.
۱۶. محسنی، منوچهر، ۱۳۸۰، جامعه‌شناسی جامعه اطلاعاتی، انتشارات دیدار، تهران.
۱۷. معینی، جهانگیر، ۱۳۸۴، تأثیر هویتی اینترنت، انتشارات محراب قلم، تهران.
۱۸. محمدیگی، ابوالفضل و دیگران، ۱۳۸۸، تأثیر وابستگی به اینترنت بر وضعیت تحصیلی دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی اراک، مجله علمی پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی اراک، سال ۱۲، شماره ۴، ویژه‌نامه ۱، صص ۱۵۲-۱۳۱.
۱۹. موحد محمدی، حمید و ایروانی، هوشنگ، ۱۳۸۱، الگوی استفاده از اینترنت توسط دانشجویان دانشکده‌های کشاورزی ایران، مجله علوم کشاورزی ایران، تهران.

20. Bullen, Pat and Harre, Niki (2000), The Internet: Its Effects on Fatty and Behavior Implications for Adolescents, Department of Psychology, University of Auckland, November.
21. Chebbi, Prasanna and et al. (2000), Some Observations on Internet Addiction Disorder Research, Graduate Studies Program in Computer Inforamtion Systems Southern University at New Orleans, LA 70126, USA, Journal of Information Systems Education Volume 11(34) Clinicians drawn in by clients with Internet abuse problems(2000), Volume 31, No 4, April.
22. DeAngelis, Tori(2000), Is Intenet addiction real, Monitor on Psychology, Volume 31, No 4, April.
23. Duran, Maria Garcia(2003), Internet Addiction Disorder, AllPsych Journal, 14 December.
24. Fenichel, Michael(2003), Internet Addiction." Addictive Behavior, Transference or More? , www. Fenichel. Com/addiction. Html.

-
- 25.Lim, Jin Sook and et al. (2004), A Learning System for Internet Addiction Prevention, Proceedings of the IEEE International Conference on Advanced Learning Technologies (ICALT 04).